

DESPRE BOIERII ȘTIRBEI DE
ALTĂDATĂ ȘI DESPRE UNII DINTRE
ȘTIRBEII DE ASTĂZI

CUPRINS

Prefață	7
Către cititori	9
Introducere	11

CAPITOLUL I

Marele vornic Cernica din Săcuiani.....	15
--	-----------

CAPITOLUL II

Boierii Știrbei de altădată (sec. XVI-XVIII).....	39
1. Harvat mare portar și mare stolnic	39
2. Tudor Știrbei comis și clucer din Izvor.....	51
3. Preda postelnic Știrbei	57
4. Ivan Milcoveanu sluger	61
5. Cernica Știrbei mare clucer și mare armaș	63
6. Radu Știrbei mare comis	75
7. Costandin Știrbei mare ban	83
8. Șerban slugerul Știrbei	99
9. Ilie Știrbei consilierul	119
10. Nicolae Știrbei și soția sa Anița, fiica marelui spătar Radu Golescu ...	141
11. Badea Știrbei Drăgănescu	155
12. Costandin, fiul lui Badea Știrbei.....	167
13. Fotache, fiul lui Badea Știrbei	175
14. Ioan, fiul lui Badea Știrbei.....	185
15. Dimitrache, fiul lui Badea Știrbei	191
16. Costandin vel stolnic, nepotul marelui ban Costandin Știrbei și soția sa Dumitrana	195
17. Barbu (Bărbuceanu) Știrbei	211
18. Theodorache Știrbei Tufeanu	251

CAPITOLUL III

Despre Barbu Dimitrie Știrbei, domn al Țării Românești	253
---	------------

CAPITOLUL IV

Despre unii dintre Știrbeii de astăzi	289
--	------------

Glosar	323
---------------------	------------

Bibliografie	331
---------------------------	------------

Postfață. Doi autori, o nouă carte	335
---	------------

INTRODUCERE

Începând cu a doua jumătate a secolului al XVI-lea, timp de aproape patru secole, neamul Știrbei a jucat un rol de seamă în istoria social-economică, politică, culturală și religioasă a Țării Românești și apoi a României.

Era firesc ca trecutul acestui neam să trezească interesul, mai întâi al cronicarilor, și apoi al istoricilor, astfel că până în prezent au fost tipărite numeroase studii, articole și chiar cărți. Cu toate acestea știm prea puține lucruri despre neamul Știrbei în anumite perioade, chiar dacă pentru secolele XVII-XIX se păstrează un număr mare de documente referitoare la acest neam.

Nu ne propunem să analizăm motivele care au făcut ca despre acest neam să știm totuși puține lucruri. Dacă în perioada comunistă, istoriografia românească, destul de activă, din diferite motive, a cercetat mai puțin rolul boierimii în istoria neamului sau, dacă a făcut-o, a prezentat-o numai ca exploataatoare, după 1989 puteau să apară destule studii în care să se reliefeze rolul pe care această clasă l-a avut în istorie, mai ales că în ultima jumătate de secol au fost tipărite multe volume de documente care conțin o bogată informație istorică.

Numeroase documente păstrate la Biblioteca Academiei, Arhivele Naționale, Biblioteca Națională, Muzeul de Istorie al Municipiului București și la alte instituții oferă celor interesați o bogată informație, dar fiind scrise în limba română cu alfabet chirilic ele sunt accesibile numai acelor cercetători pentru care paleografia chirilică nu este o dificultate.

Dacă primii care i-au menționat au fost cronicarii secolului al XVII-lea¹, începând cu sfârșitul secolului al XIX-lea boierii Știrbei trezesc și interesul unor istorici.

Deși nu vom face o prezentare exhaustivă a istoriografiei dedicate acestui neam, în continuare ne vom referi la câțiva dintre istoricii care au cercetat și prezentat anumite aspecte din trecutul acestui neam.

La numai 18 ani, și într-o perioadă când cercetarea istorică era la începutul ei, tânărul Octav George Lecca include în lucrarea sa și câțiva reprezentanți al acestui neam. Deși în toate documentele din secolele XVII-XIX numele acestui neam este scris „Știrbei”, în lucrarea lui Lecca, titlul capitoului este grafiat „Știrbey”, deși litera „y” nu este în alfabetul chirilic.

¹ *Istoria Țării Românești 1290-1690 Letopisețul cantacuzinesc*, ediție critică întocmită de C. Grecusu și D. Simonescu, Editura Academiei R.P. R., București, 1960; *Istoria Țării Românești de la octombrie 1688 până la martie 1717*, Editura Științifică, București, 1959; Radu Popescu vornicul, *Istoriile domnilor Țării Românești*, Editura Academiei R.P.R., București, 1963.

De asemenea, Lecca îl consideră pe marele vornic Cernica, cel care în 1608 a zidit mănăstirea ce-i poartă numele, pe o insulă din Lacul Colentina, de lângă București, un Știrbei cu care începe „o veche filiațiune a familiei”².

În următoarea lucrare³, Octav George Lecca publică și un arbore genealogic al Știrbeilor, care, ca și al lui Elie Niculescu, este incomplet.

Și Elie Niculescu într-un amplu studiu consideră că „acest Cernica, fondator al mănăstirii cu același nume de lângă București, trebuie considerat ca unul din cei mai depărtați ascendenți cunoscuți ai familiei Știrbei”. El însoțește studiul său cu un arbore genealogic care diferă însă de cel al lui Octav George Lecca⁴.

Un alt arbore genealogic a fost întocmit de Dan Pleșia, dar n-a fost publicat, care, de asemenea, diferă de cele ale lui Lecca și Elie Niculescu

O întregă dispută în legătură cu acest „Cernica Știrbey vornicul” s-a iscat între Th. Holban, care îl considera „omul intim al domnului (Mihai Viteazul n. n.) deoarece îi era și ginere”⁵, și Emanuil Hagi-Mosco, care nu este de acord cu multe din afirmațiile primului: „Nu știu pentru ce d-l Holban l-a botezat „Știrbey”. Un Cernica vornic, ascendent prin femeie al boierilor Știrbei celor vechi, exista sub Mihai, dar nu se cheamă Știrbei. I se zice din Aniniș, Săcueni și Șerbănești. Cât despre înrudirea sa cu Mihai, fiindu-i ginere, cum precizează d-l Holban, să-mi fie îngăduit să nu o cred. Aceasta este o mistificare”⁶.

Și marele istoric Nicole Iorga a acordat atenție acestui neam, una din lucrările sale fiind dedicată celui mai de seamă reprezentant, domnitorul Barbu Dimitrie Știrbei⁷, chiar dacă, fiind un Bibescu, a fost înfiat de vornicul Barbu Știrbei.

Chiar dacă este o micromonografie, autorii lucrării din 1981 dedicată aceluiși voievod au reușit să prezinte aspectele importante ale vieții și domniei lui Barbu Dimitrie Știrbei⁸.

Cu toate acestea, se impune elaborarea unei ample monografii asupra acestei personalități a istoriei noastre, căci, așa cum aprecia Constantin C Giurescu, Barbu Știrbei și contemporanul său din Moldova, Grigore Ghica, au fost

² Octav George Lecca, *Familii boierești române*, București, 1899, p. 450-455.

³ Idem, *Genealogia a 100 case din Țara Românească și Moldova*, București, 1911, p.

⁴ Elie Niculescu, *Din genealogia familiei Știrbei Cernica biv vel vornic, Cernica vornic, Cernica vornic ot Scăioși și Cernica biv vel armaș (secolul XVII) în „Literatură și artă română”* pe anul 1903, p. 178-188.

⁵ Th. Holban, *Boerii lui Mihai Viteazul*, în „Arhiva. Organul Societății istorico-filologice din Iași”, anul XXXVI, nr. 1/ian. 1929, p. 28-29.

⁶ Emanuil Hagi-Mosco, *Boerii lui Mihai Viteazul. În jurul unei improvizații istorico-genealogice*, în „Arhivele Olteniei”, anul VIII, nr. 43-44/mai-august 1929, p. 228-229.

⁷ Nicolae Iorga, *Un boier oltean la Karlsbad în 1796-1797 Călătoria lui Barbu Știrbei în apus*, în „Analele Academiei Române”, seria II, tomul XXIX 1906-1907, p. 215-231; Nicolae Iorga, *Viața și domnia lui Barbu Dimitrie Știrbei, domn al Țării Românești (1849-1856)*, Neamul Românesc, Vălenii de Munte, 1910.

⁸ Cornel I. Scafes, Vladimir Zodian, *Barbu Știrbei (1849-1856)*, Editura Militară, București, 1981.

„oameni culți, iubitori de țară, buni gospodari”.

Remarcăm, de asemenea, studiul istoricului Ion Ionașcu din 1934 care aduce date importante culese din arhive, privind boierii Știrbei din Drăgănești⁹.

Nu putem să nu amintim o lucrare recent tipărită care se referă la înfăptuirile în diferite domenii ale domnului Barbu Dimitrie Știrbei și mai puțin asupra familiei sale care conține și o amplă bibliografie pe șase pagini și chiar un capitol intitulat *Domnia lui Barbu Știrbei în istoriografia românească*¹⁰.

De curând, istoricul de artă Oana Marinache a tipărit două cărți dedicate unor aspecte din istoria acestui neam, ce reprezintă o contribuție importantă în istoriografia problemei. Rodul unei cercetări temeinice, cărțile Oanei Marinache, având ca obiectiv principal reședințele și ctitoriile acestui neam, abundă în fotografii și relevee, reprezentând din acest punct de vedere o veritabilă lucrare de artă tipografică¹¹.

Fiind însă istoric de artă, Oana Marinache a preluat o serie de afirmații ale unor cercetători anteriori care nu sunt pe deplin elucidate.

Nu ne referim la faptul că în titlul cărților folosește forma „Știrbey”, ci la afirmația că mănăstirea, amplasată într-un ostrov al Colentinei, „o primă ctitorie a familiei Știrbei, aparține lui Cernica și soției sale Chiajna din Sărulești”, pentru că, după cum relevă documentele, marele vornic Cernica n-a fost un Știrbei.

⁹ Ion Ionașcu, *Bisericile și boerii Știrbei din Drăgănești (Olt)*, în *Biserici, chipuri și documente din Olt*, vol. I, Ramuri, Craiova 1934, p. 137-152.

¹⁰ Dumitru Cojocaru, *Legislație și reformă în timpul domniei lui Barbu Dimitrie Știrbei*, Aius Print Ed, 2009, 240 p.

¹¹ Oana Marinache, *Reședințele Știrbey din București și Buftea. Arhitectura și decorația interioară* (în continuare: Oana Marinache, *Reședințele...*), Editura ACS, 2013; Oana Marinache, *Știrbey, reședințe, moși, i ctitorii* (în continuare: Oana Marinache, *Știrbey...*), Editura ACS, 2014.

Capitolul I

MARELE VORNIC CERNICA DIN SĂCUIANI

Posesor al unui domeniu considerabil pentru acele vremuri, deținător al unor mari dregătorii în primul deceniu al secolului al XVII-lea, ctitor al unui important lăcaș monastic, Cernica a fost unul dintre marii boieri ai acestei perioade. Cu toate acestea nu dispunem de un studiu în care să fie prezentate aspectele esențiale ale vieții și activității sale. Este adevărat că informația arhivistică nu este prea bogată, iar unele documente se contrazic, dar este suficientă pentru a-i prezenta, cât de cât, familia, domeniul, activitatea politică, ctitoriile ș.a.

Înainte de a aborda unele aspecte ale vieții marelui vornic Cernica se cuvine să ne oprim asupra unei probleme privind apartenența sa la neamul Știrbei, așa cum au opinat unii autori, cum sunt Octav George Lecca, Th. Holban, Elie Nicolescu, Oana Marinache ș. a. Este adevărat că între marele vornic Cernica și neamul Știrbei au existat legături de rudenie - nepoata sa Maria, fiica fiicei sale Calea, s-a căsătorit cu Tudor Știrbei - dar n-au fost legături de sânge ca să putem afirma că Cernica este un Știrbei. Într-adevăr, după moartea marelui vornic unii Știrbei și-au luat numele de Cernica, dar au făcut-o în memoria acestui mare dregător, mai ales că existau și legături de rudenie.

Că este „incorect” să fie considerat Cernica un Știrbei este de părere și autorul unui articol destinat mănăstirii Cernica și ctitorilor ei¹².

Născut, probabil, la mijlocul secolului al XVI-lea, Cernica era la 24 martie 1619, potrivit hrisovului lui Gavril Movilă, „un boier mai bătrân, neputincios și fără copii”, deși a avut copii¹³. Două, zapise, din 20 și 25 august 1624¹⁴, ne arată că la această dată Cernica era mort, pentru că mai mulți boieri ai „jupânei Chiajnei vorniciasa Cernicăi vornicul și ai fetelor Cernicăi vornicul, anume Calea și Neacșa”, trebuiau „să caute acești boiari și să tocmească pre jupâneasa Chiajna vorniciasa cu fetele Cernicăi vornicul pre bugate și pre moșai și pre țigani”. Dacă Cernica ar fi trăit la această dată, nu s-ar mai fi făcut această alegere între jupâneasa Chiajna și fetele Cernicăi.

¹² George Trohani, *Câte ceva despre mănăstirea Cernica, ctitorii ei și satul Săcuiani*, în *O jumătate de veac în sluba istoriei Bucureștilor. Omagiu profesorului Panait Ion Panait la 80 de ani*, Mistral Info Media, București, 2011, p. 192.

¹³ *Documente privind istoria României, B* (în continuare: *DIR, B*), sec. XVII, vol. III (1616-1620), nr. 295, p. 331.

¹⁴ *DIR, B*, sec. XVII, vol. IV (621-1625), nr. 462, p. 451. și nr. 463, p. 452.

CERNICA DIN SĂCUIANI

Fratea
= Mușă

Cernica (m. vornic 1602 aug. 12 - 1610 dec. 10, m. logofăt 1611 mart. 29 - mai 9)

† înainte de 20 august 1624

1 = Maria

2 = Cheajna (Chejna) din Sărulești

Clitori: schitul Iezerul (Vornicesei)

Tudorache

Udrea

Neașă
= Ionașco comis, fiul lui Negreu m. spătar
(1595 dec. 28-1599 sept. 22)

Calea
= Dragul logofăt

Pana postelnic
Din orașul Floci

Ionașco comis din Săcuiani
= Neașă

Preda
= Ionașco postelnic,
fiul lui Miroslav
logofăt din Cătun

Maria
= Tudor Știrbei
din Izvor

Paraschiv

Paraschiva postl.

Cernica vornic din Scăioși

Elena
= Costandin, fiul lui
Nastea din Târgșor

Cernica
vornic

Ivan spătar
= Stanca, fiica lui Mitrea
sluger din Mihăești

Iliana (Eliana)

Dragomir iuzbaga

Neagul

Cernica

Chiajna
= Dancul pah., fiul lui
Neagul comis din Buești

Mihai căpitan

Zota căpitan

Gherghie

Cernica

Neagu

Oprea (Oprîșan)

Zapisele din 20 și 25 august 1624 intră în contradicție cu hrisovul lui Costandin Șerban, din 12 august 1654, unde se menționează că „în zilele răposatului Matei voievod, Mitrea pitar și cu Cernica vornicul cel bătrân, ei s-au sculat de au hotărnicit satul Curești și au împărțit și vecinii”¹⁵, ceea ce arată că el trăia la acea dată.

Că marele vornic Cernica murise înainte de 20 și 25 august 1624 și nu în zilele „răposatului Matei voievod” este dovedit și de hrisovul lui Alexandru Iliăș din 1629 august prin care întărește „dumnezeieștii mănăstiri numită Grădiște de lângă Secuiani... niște vecini” care ne arată că la această dată Cernica era mort. Astfel se menționează că în zilele domniei (1616 sept-1618 mai, 1627 după nov 3-162 înainte de oct. 15) lui Alexandru Iliăș, „după moartea lui Cernica vornic”, acești rumâni au venit de bună voie de s-au închinat sfintei mănăstiri¹⁶.

Documentele nu indică unde se născuse, dar menționează că-și avea reședința la Săcuiani¹⁷, astfel că în hrisovul lui Constantin Șerban din 12 august 1654 este numit „Cernica vornicul cel bătrân din Săcuiani”¹⁸.

În hrisovul din 24 martie 1619, prin care domnul Gavril Movilă îl scutește de anumite obligații, se menționa „să fie în pace și satul Săcuiani și Brănești unde sunt casele lui”, reședința aflându-se, desigur, în primul sat.

În cartea mitropolitului Grigorie și a șase boieri, din 28 ianuarie 1635, dată în urma neînțelegerilor dintre cele două fiice ale marelui vornic, Calea și Neacșa, privind bunurile rămase după moartea acestuia, este menționat „și Săcuianii cu morile, cu viile, cu casele boerești ale Cernicai vornicul”¹⁹.

Zapisul din 10 ianuarie 1623 prin care Cernica vinde egumenului de la Mănăstirea Golgota un loc de casă în Târgoviște ne dă relații despre părinții și doi din frații lui. Din cei 80 de galbeni, cât a fost prețul vânzării, Cernica a renunțat la 40 de galbeni, ca să fie trecuți în pomelnic părinții, Fratea și Mușa, Cernica vornicul și Cheajna vorniceasa, și frații săi, Tudorachi și Udrea²⁰.

Tot în aceeași zi, la 10 ianuarie 1623, voievodul Radu Mihnea întărește Mănăstirii Golgota locul de casă din Târgoviște, cu pivnița de piatră, cumpărat de la Cernica, „care-i fusese și lui de cumpărătoare mai dinnainte vreamă”²¹.

¹⁵ *Documenta Romaniae Historica, B* (în continuare: *DRH, B*), vol. XXXIX (1654), nr. 340, p. 422.

¹⁶ *DRH, B*, vol. XXII, nr. 328, p. 628.

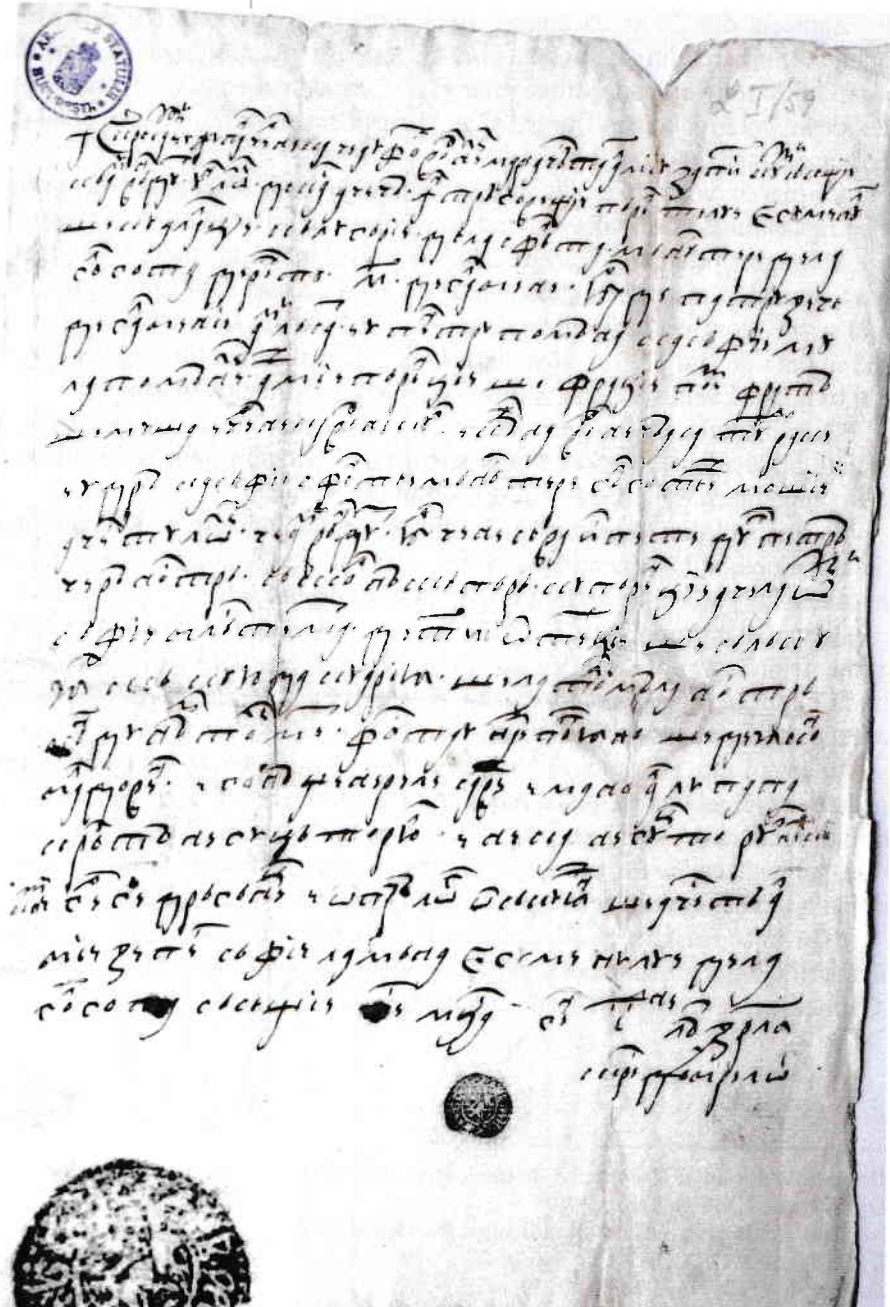
¹⁷ Săcuiani, azi Săcueni, sat com Gura Ociței, jud. Dâmbovița.

¹⁸ *DRH, B*, vol. XXXIX (1654), nr. 340, p. 422.

¹⁹ *Ibidem*, vol. XXV (1635-1636), nr. 20, p. 23.

²⁰ *Ibidem*, sec. XVII, vol. IV (621-1625), nr. 225, p. 209-210. Facem mențiunea că în documentul publicat a fost omis cuvântul „frați”, textul din original fiind: „...am lăsat eu pentru pomeana, ca să fiimu la pomeanile ai mie părinție și frație, po ime Fratea și Mușa i Cernica vornicul i Chejana vorneceasa, Tudorachi i Udrea, ca să fie sfintei mănăstiri Golgotei moșie acestu loc ce am vândut”

²¹ *Ibidem*, nr. 226, p. 210-211.

Zapisul din 10 ianuarie 1623 prin care Cernica
vinde egumenului de la mănăstirea Golgota un loc
de casă în Târgoviște. Foto, Spiridon Cristocca.

Arborele genealogic întocmit de noi pe baza documentelor cercetate ne prezintă familia sa, de aceea nu ne vom referi la unii membri decât în măsura în care vom aduce unele lămuriri asupra unor probleme neclare.

Soțiile lui Cernica vel vornic.

Maria. Potrivit documentelor, Cernica a fost căsătorit de două ori, prima dată cu o jupâneasă, Maria, cu care a avut copii, și a doua oară cu Cheajna, înainte de 1604.

Că Cernica a mai avut o soție înainte de Cheajna ne-o dovedesc zapisele din 20 și 25 august 1624, pe care le-am prezentat mai înainte, în care se menționează că șase boieri luați de jupâneasa Chiajna și de „fetele vornecului Cernicăi, anume Calea și Neacșa” trebuiau „ca să le judecăm și să le tocmim pre satele Cernicăi vornecul și pre ȝigani și pre tot ce au rămas de la Cernica vornecul”²².

Mențiunea din zapise, „featele vornecului Cernicăi”, este o dovadă că cele două, Calea și Neacșa, nu erau și fiicele Cheajnei, ci numai ale Cernicăi și ale Mariei.

Zapisele din 20 și 25 august 1624, care menționează două din fetele vornicului, Calea și Neacșa, intră în contradicție cu hrisovul din 24 martie 1619 care consemna că Cernica era „un boier bătrân, neputincios și fără copii”.

Din cele două zapise, din 20 și 25 august 1624, reiese că la acea dată Cernica era mort, deoarece boierii trebuiau „să le judecăm și să le tocmim... pre tot cea au rămas de la Cernica vornecul”.

Că Cernica murise înainte de 20 și 25 august 1624 și că fetele Calea și Neacșa erau numai ale lui, din prima căsătorie, ne-o dovedește și un zăpis din 27 aprilie 1625 prin care „jupâneasa Cheajna a jupănului Cernicăi... și Calea și Neacșa, fetele jupănului Cernicăi vornicul”, vând, pentru 180 de galbeni, lui Dumitru Dudescu al doilea vistier satul Cărstineștii, partea Cernicăi vornicul și cu toți rumânii „câți va fi ținut jupănul Cernica vornicul pân au fost dumniialui viu”²³.

Hrisovul lui Matei Basarab din 3 iunie 1643²⁴ este în contradicție cu hrisovul din 10 mai 1644²⁵ al aceluiași domn. Dacă în primul hrisov se menționează că Preda era fiica lui Cernica vornicul și jupanița lui Ionașco postelnic, fiul lui Miroslav logofăt din Cătun, potrivit celui de al doilea hrisov Preda era fiica Calei, fiica lui Cernica mare vornic, și jupanița lui Ionașco postelnic din Cătun.

²² DIR, B, sec. XVII, vol. IV (1621-1625), nr 463, p. 452.

²³ Ibidem, nr. 528, p. 506.

²⁴ DRH, B, vol. XXIX (1643-1644), nr. 182, p. 212213.

²⁵ Ibidem, nr. 478, p. 568-570.